

Posebne potrebe

Izkušnje z učencem s polževim vsadkom

Andreja Robič
in Viktorija Pupaher

OŠ Selnica ob Dravi

Učenje otrok z motnjo sluha zahteva povsem drugačen pristop, prilagoditve in prilagajanje v vseh situacijah. Gluhi ljudje imajo podobno distribucijo inteligentnosti kot vsa ostala populacija. Je pa res, da lahko nepoučen učitelj pride do napačnega sklepa o zmanjšanih sposobnostih gluhega otroka zaradi njegovega drugačnega razvoja, ki je posledica nezadostnega sprejemanja informacij iz okolja. Posledice gluhoste se odražajo na razvoju jezika, govora in komunikacije z drugimi in posledično vplivajo na spoznavni, socialni in osebnostni razvoj otroka.

Uvod

Velikokrat se morda premalo zavedamo, da je sluh resnično eno pomembnejših čutil, kar jih imamo. Morda se na prvi pogled zdi, da je slepota hujša, v resnici pa prav motnja sluha v intelektualnem, komunikacijskem in razvojnem smislu človeka najbolj prizadene. Sluh ima veliko vlogo pri zaznavanju, pomnjenju, razvoju govora in jezika, oblikovanju pojmov in razvoju mišljenja. Zaznamuje človekovo socialno, mišljenjsko in čustveno področje. Gluhim do razvoja polževega vsadka niso mogli pomagati, da bi slišali. Tako velja polžev vsadek za medicinski čudež, saj lahko ta medicinsko-tehnični pripomoček gluhim ali osebam s hudo okvaro sluha omogoči sprejem in zaznavo zvoka na drugačen način in jim tako omogoča polno in kvalitetno življenje. Prva operacija je bila v Sloveniji opravljena leta 1996. Pred tem so to delali samo v tujini. Odkar sem se prvič srečala z učencem s polževim vsadkom, sem se ves čas spraševala, kako pravzaprav sliši. Tega si nisem znala predstavljati.

Prebirala sem literaturo in članke na to temo, brskala po internetu in našla posnetek, kako sliši glasbo in govor (<http://www.youtube.com/watch?v=1kQPZdQxDbo> ali pa <http://www.youtube.com/watch?v=SpKKYBkJ9Hw&feature=related>). Posnetek je bil zame presenečenje.

Polžev vsadek

Polžev vsadek otroku omogoča, da zazna zvoke pogovorne glasnosti in glasove govora, ki so pomembni za učenje jezika. Omogoča mu, da sliši, a ne enako kot sliši. Poslušanja se mora otrok naučiti, saj se bo le z uspešnim poslušanjem naučil tudi govoriti. Razvoj poslušanja in govora pri otroku s polževim vsadkom pa je optimalen, če otrok živi v okolju, bogatem s slušnimi in govornimi dražljaji. Zato je tudi velika večina otrok s polževim vsadkom vključena v redne vrte in šole. Kakšno pa je njegovo poslušanje? Da si bomo to lažje predstavljali, lahko primerjamo poslušanje z gledanjem. Otrok naenkrat pred seboj zagleda žival. Vidi jo zelo jasno in v celoti, zato jo takoj prepozna, saj mu je dobro znana. Lahko pa je žival skrita za drevesi in bo otrok videl le njene posamezne dele, vendar jo bo kljub temu prepoznal, če mu bo znana. Po drugi strani pa lahko otrok ugotovi, da je še nikoli ni videl in je ne zna poimenovati. Podobno je poslušanje s polževim vsadkom. Otrok s pripomočkom ne sliši vseh zvokov, ki sestavljajo besedo. Če mu je beseda znana, jo bo prepoznal tako, da bo slišane koščke povezal s tem, kar ve, in razumel, kaj mu govorimo. Zato za poslušanje ne potrebuje le sluha samega, pač pa tudi čim bolj bogate predstave o svetu, ki ga obdaja. Zato moramo otroka naučiti čim več o zunanjem svetu, mu ponuditi veliko informacij, ki naj jih prejema preko vseh senzornih kanalov. Otrok mora imeti možnost, da raziskuje, spoznava, opazuje, tipa, okuša, primerja, preizkuša. Tudi s sluhom.

Izkušnje učiteljice podaljšanega bivanja

S šolskim letom 2008/2009 je bil na našo šolo v 1. razred vključen deček s polževim vsadkom. Kot učiteljica v oddelku podaljšanega bivanja, ki ga deček redno obiskuje že od 1. razreda dalje, mu tedensko nudim tudi tri ure dodatne strokovne pomoči. Komisija za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami je pred vključitvijo učenca v osnovno šolo izdelala strokovno mnenje, iz katerega je bilo razvidno, da je otrok glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oz. motnje po Pravilniku o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter po kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/03, 93/04, 97/05, 25/06 in 23/07) opredeljen kot otrok s popolno izgubo sluha.

Deček je namreč šele dobro leto pred vključitvijo v osnovno šolo dobil polžev vsadek, to je kohlearni implantat, ki pretvarja zvočno valovanje iz okolice v električne impulze. Gluhe osebe jih zaznajo kot kovinske zvoke. To ni naravno poslušanje, potrebno je mnogo vaj za razumevanje glasov in zvokov iz okolja. Kakšne spremembe je prinesla dečku operacija polževega vsadka? Vse, kar sem vedela, je bilo to, da deček sliši, vendar še ne zna govoriti. V mislih so se mi porajala vprašanja. Ali jaz sploh zmorem nuditi učno pomoč nekemu, ki ne zna govoriti? Kakšna bo med nama komunikacija? Kaj sploh vem o gluhosti? Kako bodo dečka sprejeli ostali učenci?

Strokovna literatura

Začela sem iskati in prebirati razpoložljivo literaturo na to temo. Prebrano mi je nekoliko osvetlilo problem gluhih, še vedno pa sem čutila stisko in strah pred neznanim. Z razredničarko, ki je dečka uspešno popeljala skozi prvo triado, sva se redno udeleževali študijskih srečanj, na katerih smo učiteljice izmenjevale izkušnje, se seznanile s težavami oz. potrebami, s katerimi se tak otrok sreča med osnovnošolskim izobraževanjem, prav tako pa so nam strokovnjaki iz Centra za sluh in govor Maribor na preprost način razložili, kaj gluhosta je in

kako se z njo »spoprijeti«. Prišel je mesec september in začela sem dobivati odgovore na svoja vprašanja. Z učiteljico sva skušali vzpostaviti z dečkom odnos, ki bi mu v prvi vrsti nudil občutek varnosti in pomagal pri integraciji v novo okolje.

Deček se je namreč ob vstopu v šolo znašel v »velikem« svetu, polnem slušnih in vidnih informacij, ki so se (za njega) ob izredno hitrem tempu menjavale v različnih aktivnostih. Količina znanja, ki ga je moral urediti v uporaben sistem, je bila pri posameznih učnih predmetih zelo obsežna. Najmanj težav je imel pri matematiki, več pri spoznavanju okolja in največ pri slovenskem jeziku (skromen besedni zaklad). Tako sva se z razredničarko dnevno dogovarjali, pri kateri učni snovi in na kakšen način bo potreboval dodatna navodila, razlago in določene

prilagoditve, da se težave pri omenjenih predmetih ne bi preveč nakopičile. Tako sem tudi lažje delala individualno pri urah dodatne strokovne pomoči.

Slovenski jezik

Vsebina dela pri slovenskem jeziku v prvi triadi je naravnana tako, da učenci veliko poslušajo, se veliko pogovarjajo, govorno nastopajo in obravnavajo vsak teden eno pravljico ali pesem. Vse te vsebine je bilo potrebno povsem individualizirati in sproti prilagajati glede na njegov napredek in minimalne standarde znanja. Pri izvajanju individualiziranega programa za razvoj govora – jezika je teža izvajanja vaj slonela na razumljivem izražanju misli in sistematičnem bogatenju besedišča. Z učencem sva skozi prvo triado nadgrajevala znanje s preprostimi vajami slušne pozornosti,

z vajami razlikovanja različnih zvokov iz okolja, z vajami razlikovanja števila zlogov v besedi, z vajami razlikovanja posameznih glasov, števil, prvega glasu v besedi, z vajami prepoznavanja pričakovanih besed iz zaprte liste, določene besede v stavku in z vajami razumevanja kratkih, pričakovanih vsebin, prve besede v stavku, določenih besed v nepričakovanih stavkih. Pri samem delu sem bila pozorna na to, da sem bila ves čas obrnjena k učencu, da je lahko bral z ustnic. Individualne ure sem vedno podkrepila z aplikacijami, slikami, fotografijami, preprostim skiciranjem in dodatno razlago, da je deček snov lažje razumel. Kompleksnejša navodila sem mu poenostavila. Najtežje je bilo z obravnavo umetnostnih besedil pri književnosti. Pri obravnavi pravljic sem si pomagala s krajsanjem zgodbic, slikami in individualnim pripovedovanjem ob slikanici. Uporabljala sem nabor istih besed in kratkih vprašanj, le tako sem lahko videla, da deček razume to, kar govorim.

Vključevanje v razredno skupnost

Učenci so sošolca hitro sprejeli v skupino. Hitro so se naučili, da mu morajo pokazati, ga prijeti za roke, ga povabiti k igri s kretnjo. Prav tako so se veselili vsakega njegovega napredka, pri govorjenju so mu večkrat spontano zaploskali, ga objeli. V podaljšanem bivanju smo se od začetka sporazumevali na neverbalen način in s kretnjo, saj je deček v začetku 1. razreda znal povedati le nekaj besed, začel se je šele učiti določenih besed. Naučil se je, kako se reče mama, ata, avto in nas tako vsakodnevno presenetil z novo besedo. Kasneje pa je bila naša težnja, da bi učenci z njim komunicirali čim bolj na verbalen način. To se je predvsem kazalo v igrah, kjer je bila potrebna govorna komunikacija. S sošolci je komuniciral neverbalno, oni z njim pa verbalno. Opaziti je bilo, da je gluhi učenec večkrat ponavljal besede, ki so jih izgovarjali sošolci. Tudi slikanice so pogosto skupaj »brali«, jih opisovali, najprej s sliko, potem z besedo. Učenec je besede pridno ponavljal in se učil. Če je prišel v kak konflikt, so ga sošolci opravičevali. V začetku so bili do njega zaščitniški, kasneje pa so ugotovili, da jim je enak

in da mu ne smejo vsega postoriti, da se mora tudi on učiti in naloge samostojno opravljati. Tako so ga sprejeli kot enega izmed njih.

Napredek

Deček sedaj obiskuje 5. razred, jaz pa sem še vedno njegova učiteljica v podaljšanem bivanju in imam z njim tedensko tri ure dodatne strokovne pomoči. Lahko rečem, da je deček še vedno v začetni fazi govornega izražanja, saj je s slišječimi vrstniki veliko neverbalne komunikacije ter težav na področju sporazumevanja, tako pri oddajanju lastnih sporočil, hotenj, želja, misli, vprašanj, kot tudi pri sprejemanju le-teh. Kljub temu da je bil deček operiran relativno pozno, pa napreduje na vseh področjih razvoja poslušanja in govora in se lepo in hitro vključuje v različne socialne situacije. Ves čas od prvega razreda do danes uspešno pridobiva nove besede in pojme pri slovenščini, ki jih govorno in pisno utrjuje. Največkrat se pojavi potreba po dodatni razlagi in utrjevanju novih besed in pojmov pri predmetih, ki imajo veliko novih učnih vsebin. Taka predmeta sta družba ter naravoslovje in tehnika. Razume kratka, enostavna navodila, ki se ponavljajo. Nove besede pridobiva in razume s pomočjo slike in piktogramov. Skozi celo šolsko leto si pridno širiva besedni zaklad, čeprav si težko zapomni besede, ki jih vsakodnevno ne sliši in ne uporablja. Nove besede, ki je že slišal, sicer hitro prepozna in si zapomni prvi zlog, težje si zapomni celo besedo. Bere počasi, njegovo razumevanje novih besedil je slabše, zato je pomembno, da ga naučimo čim boljše branja z razumevanjem, saj bo iz leta v leto več snovi, z dobrim branjem pa mu bo seveda olajšano šolsko delo.

Izkušnje razredničarke

Ko sem izvedela, da bom poučevala gluhega dečka, me je najprej spreletel strah, dvom, če bom zmogla. Tolažila me je misel, da bom s tesnim sodelovanjem s timom, v katerem so surdopedagoginja iz Centra za sluh in govor Maribor, učiteljica, ki mu nudi dodatno strokovno pomoč ter seveda starši, uspela. Obiskala sem tudi uvodno izobraževanje na CSGM, ki ga organizirajo

za strokovne delavce, ki se prvič srečajo z otrokom z motnjo sluha. Poteka pa tudi študijsko srečanje, ki omogoča izmenjavo izkušenj in stališč ter diskusije o teoretičnih in praktičnih vprašanjih o učencih z motnjo sluha. Recepta za poučevanje pa ni, ker ima vsak otrok svojo specifiko in se med seboj ne morejo primerjati. Potrebna je velika potrpežljivost učitelja in ponavljanja, kolikor je pač to mogoče glede na druge otroke v razredu. Zelo pomemben je obojestranski osebni stik. Za otroka je pomembno, da čuti, da ga imamo radi, da ga sprejemamo. S tem dajemo zgled tudi ostalim učencem. Pri pouku je potrebno bistvo ponoviti s kratkimi stavki. Osnovno načelo pri takem učencu je, da stvari sprejema predvsem vizualno in posledično mu moramo čim več informacij podati tako, da jih bo sprejel po vidni poti. Ta pa je precej omejena; ko na primer otrok nekaj gleda na računalniku, potem mu zraven ne razlagamo, ker naših ustnic in računalnika hkrati ne more spremljati. V času, ko poučujem gluhega učenca, sem prišla do nekaterih spoznanj, ki jih uporabljam pri pouku.

- ▶ Uporabljam kratke povedi, ker so enostavnejše za branje z ust.
- ▶ Ko ugotovim, da učenec razlage ni razumel, ponovim bistvo z drugimi besedami, saj so najverjetneje za nerazumevanje krivi neznani izrazi.
- ▶ Najbolje je govoriti z normalno glasnostjo.
- ▶ Za vsako uro je potrebno pripraviti zadostno količino materiala v obliki teksta, ki mora biti napisan jasno, jedrnat, vsebuje ključne besede, ki jih učenec pozna.
- ▶ Abstraktne razlage skrčim na minimum, da čim več spoznanj izhaja iz otrokovih izkušenj.
- ▶ Med učno uro je potrebno večkrat preveriti, če učenec razume snov in sledi pouku.

IKT

Ker imam možnost uporabe IKT tehnologije, sem se odločila, da jo bom uporabljala pri pouku. Omogoča namreč, da gluhega otroku predstavim snov tako, da jo

sprejema vizualno. Preverjanje in številčno ocenjevanje, ki se pojavi v drugi triadi, pa je lahko za gluhega zelo negativna izkušnja, zato je potrebno biti na tem področju še posebno pozoren, da ne pride do slabih ocen zaradi nerazumevanja teksta in neznanih besed kot posledice gluhot. Boljše je ustno preverjanje, ker se lahko prilagam sproti. Takoj vidim, če otrok ne razume vprašanja, zato ga vprašam drugače, z drugimi besedami. Ocenjujem v jutranjih urah, ko je otrok še spočit, ker je pouk za gluhega učenca napornejši kot za slišječega. Z dobrim timskim sodelovanjem vseh članov strokovnega tima lahko z zadovoljstvom povem, da učenec napreduje z upoštevanjem vseh specifik, ki jih gluhi učenec ima.

Zaključek

Slišječim se moramo zavedati, pred kakšne ovire je gluhi učenec postavljen in da lahko le na podlagi tega načrtujemo pouk, ki bo primeren tudi za otroke s težavami sluha. Čim več stvari je potrebno pripraviti tako, da jih bo učenec spremljal po vidni poti, isto dejstvo, informacijo mora razložiti na različne načine, iz različnih zornih kotov. Zavedati pa se moramo, da z vsem trudom in iznajdljivostjo ne pomagamo samo gluhemu otroku, ampak je to koristno za celoten razred. Za nami je prvo ocenjevalno obdobje v petem razredu in lahko rečeva, da je bilo uspešno. Učenec počasi, vendar lepo napreduje na govornem in osebnostnem področju. To nama daje vedeti, da sva pri delu z njim uspešni. Čeprav je pot do cilja še zmeraj dolga cesta brez bližnjice, pa lahko brez pomislekov trdimo, da je prava. Ob intenzivnem individualnem in skupinskem delu vseh, ki delamo z učencem, dosega učne cilje in lepe rezultate, zato se bomo trudili, da tako ostane tudi v prihodnje.

Literatura

Hernja N., Werdonig, A., (2010). Priročnik za delo z gluhi in naglušnimi otroki. Ljubljana, ZRSŠ.